

УДК 351.79+ 641.8

П. Б. Волянський,
д. держ. упр., доцент, в. о. начальника Інституту,
Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, м. Київ
М. А. Долгий,
к. б. н., доцент, завідувач кафедри домедичної підготовки та організації психофізіологічної
діяльності, Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, м. Київ
А. М. Макаренко,
старший викладач кафедри домедичної підготовки та організації психофізіологічної
діяльності, Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, м. Київ
Н. В. Дрозденко,
викладач кафедри домедичної підготовки та організації психофізіологічної діяльності,
Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, м. Київ
М. П. Стрюк,
викладач кафедри домедичної підготовки та організації психофізіологічної діяльності,
Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, м. Київ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ НЕМЕДИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

P. Volyanskiy,
 Doctor of Public Administration, Associate Professor, Acting Head of the Institute,
 Institute of Public Administration for Civil Protection
 M. Dolgyi,
 PhD Biological Sciences Associate Professor of department of prehospital help and psychophysiological activity,
 Institute of Public Administration for Civil Protection
 A. Makarenko,
 Senior lecturer of department of prehospital help and psychophysiological activity,
 Institute of Public Administration for Civil Protection
 N. Drozdenko,
 Lecturer of department of prehospital help and psychophysiological activity,
 Institute of Public Administration for Civil Protection
 M. Stryuk,
 Lecturer of department of prehospital help and psychophysiological activity,
 Institute of Public Administration for Civil Protection

NORMATIVELY-LEGAL ADJUSTING OF THE PREMEDICAL AID GIVING WHICH IS GIVEN BY PERSONS WITHOUT MEDICAL EDUCATION

У статті акцентовано увагу на проблемі кримінальної відповідальності у разі ненадання домедичної допомоги при загрозі життю або здоров'ю постраждалому.

The main accent of the article is the criminal responsibility in case of the absence the premedical aid while the life or the health of suffering is under the threat.

Ключові слова: надзвичайна ситуація, домедична допомога, відповідальність, рятувальник, навчання.
Key words: emergency situation, premedical aid, responsibility, rescue ranger, studying.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стаття 3 Конституції України, прийнятої на 5-й сесії Верховної Ради України 28.06.1996 році проголошує, що "людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю" [1].

Відповідно до (статті 36) Кодексу цивільного захисту України медичний захист населення є складовою медико-сані-

тарного забезпечення населення і особового складу рятувальних та інших формувань в зоні надзвичайної ситуації, що планується та здійснюється залежно від режиму функціонування єдиної державної системи цивільного захисту шляхом застосування сил і засобів центральних органів виконавчої влади, місцевих органів, які безпосередньо виконують завдання щодо захисту життя і здоров'я людей, а також спеціалізованих скла-

дових єдиної державної системи цивільного захисту — екстреної медичної допомоги (далі — ЕМД), санітарно-епідеміологічного нагляду, шляхом створення і розгортання формувань служби медицини катастроф, навчання особового складу аварійно-рятувальних формувань наданню домедичної допомоги.

Тобто йдеться про необхідність забезпечення якнайшвидшого початку надання домедичної допомоги безпосередньо на місці аварії, дотримуючись всіх протоколів з надання домедичної допомоги постраждалому. Досвід найбільш розвинених країн світу свідчить про те, що для досягнення цього недостатньо сил і засобів державної системи охорони здоров'я.

Нещасним випадкам, травмам та отруєнням в Україні належить третє місце серед причин смертності населення. Статистичні дані свідчать про загальну тенденцію до підвищення рівня травматизму. Серед населення працездатного віку травматизм займає перше місце, внаслідок чого смертність перевищує аналогічні показники розвинутих країн світу не менш як у три рази. Смертність серед травмованих осіб віком до 45 років становить понад 60% всієї кількості померлих внаслідок травмування [13].

На тлі викладеного постає проблема, що пов'язана з необхідністю навчання всіх категорій населення, співробітників установ та організацій, водіїв автотранспорту, працівників комунальних та інших громадських установ, співробітників МВС України, провідників пасажирських вагонів, стюардес, особового складу аварійно-рятувальних формувань, пожежників навичкам надання домедичної допомоги постраждалому під час надзвичайних ситуацій (далі — НС).

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Над загальними проблемними питаннями нормативно-правового регулювання надання домедичної допомоги немедичними працівниками працювали такі зарубіжні та вітчизняні вчені: Акулова О.М., Безпалій В.В., Василенко В.М., Волянський П.Б., Гулай А.М., Кочин І.В., Литвин Ю.П., Лермонтова Ю.О., Сидоренко П.І., Терент'єва А.В., та інші. Однак питанню кримінальної відповідальності у разі ненадання домедичної допомоги при загрозі життю або здоров'ю постраждалому приділено недостатню увагу.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є висвітлення проблеми кримінальної відповідальності осіб які надаватимуть домедичну допомогу постраждалому, та кримінальної відповідальності щодо ненадання допомоги при загрозі життю або здоров'ю постраждалого.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У 2013 році набрав чинності Закон "Про екстрену медичну допомогу", що передбачає надання двоетапної медичної допомоги: догоспітальної та госпітальної. Догоспітальний етап включає надання домедичної, медичної допомоги біля осередку надзвичайної ситуації, вчасний доїзд "швидкої" до пацієнта, оснащення транспорту тощо. Революційним моментом догоспітального етапу стало включення до системи надання допомоги немедичного персоналу та його навчання. У Міністерстві юстиції зареєстрований та діє наказ "Про організацію навчання окремих категорій немедичних працівників навичок надання першої невідкладної медичної допомоги". Кожне міністерство надало перелік фахівців, які мають пройти відповідну підготовку.

Так ст. 1 Закону України "Про екстрену медичну допомогу" від 05.07.2012 № 508-VI визначено поняття "домедична допомога" — невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідклад-

ному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи [3].

Систему ЕМД, відповідно до Закону України "Про екстрену медичну допомогу", складають центри ЕМД та медицини катастроф, станції екстреної (швидкої) медичної допомоги, бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги.

Законом України "Про екстрену медичну допомогу" (статтею 5) встановлено, що будь-яка особа має право на безкоштовну, доступну, своєчасну та якісну екстрену медичну допомогу. При цьому іноземці, особи без громадянства, особи, які тримаються під вартою або відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, забезпечуються ЕМД в порядку, встановленому Кабінетом міністрів України. Згідно зі (статтею 4) цього закону, виклик екстреної медичної допомоги здійснюється безкоштовно за телефонними номерами 103 або 112.

Крім того, цим законом передбачається обов'язок кожного, хто виявить людину в невідкладному стані, вжити заходів для забезпечення йому екстреної медичної допомоги, викликати допомогу по телефону, по можливості надати допомогу, в тому числі шляхом транспортування до медичного закладу.

Встановлено, що для прийняття цих заходів можна, зокрема, звернутися на будь-яке підприємство, в установу чи організацію з проханням надати транспорт для перевезення людини в невідкладному стані до найближчого місця надання екстреної (невідкладної) медичної допомоги або іншої установи охорони здоров'я.

Підприємства, установи та організації, а також водії-приватники зобов'язані безкоштовно доставити людину в невідкладному стані до найближчої медичної установи.

Цим же законом встановлено, якщо під час перевезення бригадою екстреної (швидкої) допомоги у пацієнта виникають раптові ускладнення, які не можуть бути усунені медичним персоналом цієї бригади, такий пацієнт доставляється в найближчий медичний заклад незалежно від його форми власності.

Відмовити в наданні медичної допомоги таким пацієнтам заборонено і тягне за собою відповідальність. Співробітники відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги зобов'язані надати ЕМД пацієнту з моменту його прибуття до відділення незалежно від того, супроводжує його бригада швидкої допомоги або інші особи. Відмова у прийнятті такого пацієнта або наданні йому допомоги також заборонена і тягне за собою кримінальну відповідальність.

Важливо також знати, що на ряд осіб Законом України "Про екстрену медичну допомогу" покладено обов'язок надання домедичної допомоги, тобто невідкладних дій і заходів, спрямованих на порятунок і збереження життя людини в невідкладному стані та мінімізацію наслідків цього стану для його здоров'я. Така допомога надається на місці особами, які не мають медичної освіти, але у зв'язку зі своїми службовими обов'язками володіють основними практичними навичками з порятунку і збереження життя людини.

Згідно зі (статтею 12) Закону України "Про екстрену медичну допомогу", домедичну допомогу особам, які перебувають у невідкладних станах, зобов'язані надавати рятувальники аварійно-рятувальних служб, пожежники, міліціонери, фармацевти, провідники залізничного транспорту, бортпровідники, інші особи, які у зв'язку зі своїми службовими обов'язками повинні володіти відповідними навичками.

Відповідно до (статті 15), особи, винні в порушенні положень цього Закону, несуть дисциплінарну, адміністративну, кримінальну або цивільно-правову відповідальність за:

- ненадання без поважних причин домедичної і медичної допомоги або необґрунтовану відмову у її наданні;
- ненадання без поважних причин наявного транспорту для безкоштовного перевезення особи, яка перебуває у невідкладному стані, до медичної установи;
- несвоєчасне надання екстреної медичної допомоги або створення перешкод для її надання;

— необґрунтована відмова у передачі або прийнятті викликів екстреної медичної допомоги.

Якщо ж особа сама поставила себе в небезпечний для життя стан, або в силу свого правового становища повинна була піклуватися про нього, кримінальна відповідальність настає за (статтею 135) Кримінального кодексу України за залишення в небезпеці. Обидві ці статті передбачають різні види покарання аж до позбавлення волі. Крім того, (статтею 124-1) Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність за ненадання транспортного засобу, однак тільки медичним працівникам і міліції, за що встановлено штраф у сумі від 68 до 136 грн.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 01.06.2009 р. № 370 встановлено норматив надання екстреної медичної допомоги в межах 10-хвилинної транспортної доступності в містах та 20-хвилинної транспортної доступності у сільській місцевості з урахуванням чисельності та густоти проживання населення, стану транспортних магістралей, інтенсивності транспортного руху.

Крім того, у Кодексі цивільного захисту України (стаття 17 глава 4 розділ 3) зазначено, що серед низки повноважень ДСНС України: забезпечує, у межах своїх повноважень, реалізацію державної політики з питань медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення НС; здійснює ліквідацію медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, надання ЕМД у зоні НС (осередку ураження) постраждалим та рятувальникам, заходи з медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні, медичне постачання та санаторно-курортне лікування) осіб рядового і начальницького складу, ветеранів служби цивільного захисту (війни) та членів їхніх сімей.

Діяльність, пов'язана з навчанням водіїв навичкам надання домедичної допомоги регулюється постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 № 1115 "Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу", наказами МОЗ України від 02.03.2009 № 132 "Про організацію навчання окремих категорій немедичних працівників навичкам надання першої невідкладної медичної допомоги", зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 21.05.2009 за № 445/16461, та від 19.11.2009 № 833 "Про удосконалення системи підготовки з надання першої невідкладної медичної допомоги".

Отже, проходження навчання навичкам надання домедичної допомоги постраждалим при ДТП та отримання відповідного посвідчення — це невід'ємна складова організації роботи підприємств, які мають у своєму розпорядженні транспортні засоби.

У той же час Законом України від 02.10.2012 р. № 5403-VI "Кодекс цивільного захисту України" (стаття 23 пункт 8) на аварійно-рятувальну службу покладено виконання таких завдань, а саме: пошук і рятування людей на уражених об'єктах і територіях, надання у можливих межах невідкладної, у тому числі медичної, допомоги особам, які перебувають у небезпечному для життя й здоров'я стані, на місці події та під час евакуації до лікувальних закладів [6].

Закон України "Про міліцію" від 20.12.1990 р № 565 XII передбачає обов'язок співробітників міліції надавати, у межах наявних можливостей, невідкладну, у тому числі медичну, допомогу особам, які потерпіли від правопорушень і нещасних випадків, перебувають у безпорадному або небезпечному для життя і здоров'я стані, а також неповнолітнім, які залишились без опікування [4].

Закон України "Про дорожній рух" передбачає обов'язок водія надавати транспортний засіб працівникам міліції для доставки у найближчий лікувальний заклад осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги [9].

Стаття 15 Закону України "Про екстрену медичну допомогу" від 05.07.2012 № 508-VI визначає відповідальність за

порушення законодавства у сфері надання ЕМД — особи, винні у порушенні положень цього Закону, у порядку, встановленому законом, несуть дисциплінарну, адміністративну, кримінальну або цивільно-правову відповідальність за ненадання без поважних причин на місці події домедичної допомоги або необґрунтовану відмову в її наданні. Тобто співробітники аварійно-рятувальних служб та працівники державної пожежної охорони, а також працівники інших міністерств та відомств підпадають у разі ненадання домедичної допомоги (або не якісного надання) до відповідальності згідно зі (статтею 367) (службова недбалість) Кримінального кодексу України (далі — КК України).

Пунктом 1 статті 367 КК України дано визначення службової недбалості та відповідальності: невиконання або неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди охоронюваному законом правам, свободам та інтересам окремих юридичних осіб, що карається штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Пунктом 2 статті 367 вищезазначеного нормативного акту визначено: якщо дана недбалість спричинила тяжкі наслідки, то винні караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян або без такого.

За ненадання медичним працівником допомоги хворому законодавством передбачені різні види покарань, у тому числі кримінальна відповідальність відповідно до (статті 139) КК України. До суб'єктів цього злочину відносяться медичні працівники зі спеціальною освітою (лікарі, медичні сестри, фельдшера тощо).

На зазначених осіб, відповідно (статті 12) Закону України "Про екстрену медичну допомогу", (статті 139) КК України, не поширюється кримінальна відповідальність, у зв'язку з тим, що вони не відносяться до медичних працівників.

Відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України в державі запроваджено систему медичного забезпечення рятувальників і постраждалого населення під час проведення аварійно-рятувальних робіт. У ДСНС України, на виконання вищезазначеного Закону України, створено мобільні пункти охорони здоров'я та введено до штатів пожежно-рятувальних підрозділів посади середніх медичних працівників (фельдшерів-рятувальників). Головним їх призначенням є надання ЕМД особам, що їй потребують безпосередньо в зоні НС на підставі уніфікованих (стандартизованих) медичних протоколів.

У системі ДСНС України на сьогодні існує відомча медична підсистема, що призначена для оперативного медичного реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, а саме:

- медичний відділ ДСНС України (управлінська структура);
- мобільний госпіталь ДСНС України, який є формуванням державного рівня Державної служби медицини катастроф;
- мобільні пункти охорони здоров'я при ГУ ДСНС України в Автономній Республіці Крим та областях;
- фельдшерські групи пошуково-рятувальної і парашутно-десантної служби Спеціального авіаційного загону ДСНС України;
- медичні фахівці (фельдшери) у складі чергових варт пожежно-рятувальних підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України.

Відповідно до рішення ДСНС України в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту (далі —

Інститут) організовано навчання з надання домедичної допомоги постраждалим; обладнано одну з найкращих в Україні аудиторій, підібрано досвідчений викладацький склад, який пройшов підготовку на базі ДЗ Українського науково-практичного центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф МОЗ України, Товариства Червоного Хреста України.

На даний час в Інституті навчання з домедичної допомоги пройшло біля 800 осіб оперативного-рятувальної служби, які оволоділи теоретичними знаннями та практичними навичками з питань: серцево-легеневої реанімації, транспортної іммобілізації рани, зупинки кровотечі, термічні ураження, накладання пов'язок тощо. Після закінчення навчання слухачі отримали посвідчення, зразок якого затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 року № 1115.

ВИСНОВКИ

Аналіз законодавства України щодо надання домедичної допомоги немедичними працівниками свідчить про те, що протиріч та прогалин з вищезазначених питань немає. Проблема постає у неосвіченості деяких рятувальників, тож і в цілому діяльності населення щодо відповідальності за ненадання домедичної допомоги постраждалим.

Таким чином, уміння надавати домедичну допомогу постраждалим стає невід'ємною частиною професійної діяльності осіб відповідно (статті 12) Закону України "Про екстерну медичну допомогу", за якість якої вони несуть відповідальність згідно з чинним законодавством України. Для цього сьогодні для працівників ДСНС України запроваджено спеціальне навчання, особи, які його пройшли та успішно склали іспити, отримують посвідчення загальнодержавного зразка про відповідну підготовку з надання домедичної допомоги постражданим.

Подальші напрями дослідження:

1. Аналіз досвіду країн Європи щодо розбудови системи підготовки рятувальників з домедичної допомоги та шляхи його впровадження в Україні.
2. Аналіз особливостей надання домедичної допомоги безпосередньо в зоні НС.
3. Фактори, що впливають на ефективність надання домедичної допомоги в зоні НС.

Література:

1. Закон України "Конституція України". Ухвалена 28 червня 1996 року на 5-й сесії Верховної Ради України 2-го скликання.
2. Закон України "Кримінальний Кодекс України" від 05.04.2001 № 2341-III.
3. Закон України від 05.07.2012 р. № 5081-VI "Про екстерну медичну допомогу".
4. Закон України від 10.11.1994 р № 234/94-ВР "Про дорожній рух".
5. Закону України "Про автомобільний транспорт" від 05.04.2001 р № 2344-III-ВР.
6. Закон України від 02.10.2012 р. № 5403-VI "Кодекс цивільного захисту України".
7. Закон України від 06.07.1999 р № 834 XIV "Про міліцію".
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2012 р № 1115 "Порядок підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу".
9. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 18.03.2005 р № 120 "Про організацію навчання медичних та немедичних працівників з надання медичної допомоги в екстремальних ситуаціях".
10. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.03.2009 р № 132 "Про організацію навчання окремих категорій немедичних працівників навичкам надання першої невідкладної медичної допомоги".

11. Наказ Міністерство охорони здоров'я України від 19.11.2009 р № 833 "Про удосконалення системи підготовки з надання першої невідкладної медичної допомоги".

12. Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 02.07.2010 р № 427 "Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання послуг з перевезення пасажирів і вантажів автомобільним транспортом відповідно до видів робіт".

13. Литвин Ю.П. Проблеми державного регулювання системи медичної підготовки окремих категорій немедичних працівників / Ю.П. Литвин, А.М. Гулай, В.В. Беспалий // Медичні перспективи. — 2011. — Т. 16, № 1. — С. 119—126 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mp_2011_16_1_27.pdf

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "Constitution Of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 10 January 2016).
 2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "The Criminal Code of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Accessed 10 January 2016).
 3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "About emergency medical care", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5081-17> (Accessed 10 January 2016).
 4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine "Road Traffic", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3353-12> (Accessed 10 January 2016).
 5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On road transport", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2344-14> (Accessed 10 January 2016).
 6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "Code of Civil Defense of Ukraine", available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (Accessed 10 January 2016).
 7. The Verkhovna Rada of Ukraine (1990), The Law of Ukraine "On Police", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-12> (Accessed 10 January 2016).
 8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2012), "The order of preparation and advanced training of persons who are required to provide pre-medical aid", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1115-2012-%D0%BF> (Accessed 10 January 2016).
 9. Regulatory and legislative documents of the Ministry of Health of Ukraine (2005), "On the training of medical and non-medical staff to provide medical care in emergency situations", available at: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=3844> (Accessed 10 January 2016).
 10. Ministry of Health of Ukraine (2009), "On the training of certain categories of non-medical staff skills of first medical emergency", available at: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20090302_132.html (Accessed 10 January 2016).
 11. Ministry of Health of Ukraine (2009), "On improving training and first medical emergency", available at: http://moz.gov.ua/ua/portal/dn_20091119_833.html (Accessed 10 January 2016).
 12. Ministry of Health of Ukraine (2010), "On approval of licensing conditions for economic activities to provide services for the transportation of passengers and goods by road according to the types of work", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0562-10> (Accessed 10 January 2016).
 13. Lytvyn, Yu.P. Hulaj, A.M. and Bespalyj, V.V. (2011), "Problems of state regulation of medical training of certain categories of pre-medical staff", Medychni perspektyvy, [Online], vol. 16, no. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mp_2011_16_1_27.pdf (Accessed 10 January 2016).
- Стаття надійшла до редакції 25.01.2016 р.*